

NEKE PREVEDENICE S FRANCUSKOGA JEZIKA U DJELIMA ANTUNA GUSTAVA MATOŠA I MIROSLAVA KRLEŽE

Biljana Stojaković

Uvod

Jezično posuđivanje i dvojezičnosti

Jezično je posuđivanje staro koliko i dodiri među jezicima.

„Jezično posuđivanje proces je koji se odvija kad dvojezični govornik reproducira uzorak jednog jezika u drugi jezik.“¹ (Haugen, 1950.: 212.), „...ljudi mogu također posuđivati riječi iz drugog jezika kako bi izrazili neki koncept ili opisali predmet za koji ne postoji riječ u jeziku kojim se služe.“² (Holmes, 2001.: 42.), „Nema jezika čiji leksik ne sadrži posuđenice.“³ (Meillet, 1921.: 98.)

Edward Sapir 1921. u svom je djelu *Language* ustvrdio sljedeće:

„Najjednostavnija vrsta utjecaja kojom jedan jezik može djelovati na drugi jest posuđivanje riječi.“⁴ (1921.: 206.)

Taj se proces najčešće događa u tzv. kulturnom posuđivanju (eng. *cultural borrowing* ili *cultural diffusion*) (Bloomfield, 1933.: 444. – 460.), kad postoji potreba za imenovanjem novih predmeta ili pojmova koji se preuzimaju iz druge kulture, potreba za popunjavanjem praznih mjesta u sustavu jezika primatelja. Odvija se na tri moguća načina u jeziku primatelju:

1. tvori se nova riječ od postojećih sastavnica u jeziku primatelju
2. posuđuje se riječ iz jezika davatelja, tj. iz jezika zajednice iz koje se preuzima predmet ili pojam
3. mijenja se značenje postojeće riječi u jeziku primatelju ili joj se dodaje novo značenje.

Postupak pod rednim brojem 2. najčešći je i najjednostavniji: iz jezika davatelja preuzima se riječ – model, te se prilagođava i integrira u sustav jezika primatelja i postaje replika – posuđenica.

Nijedan jezik ne postoji sam za sebe, izoliran od drugih pa je dvojezičnost uobičajena pojava u današnjemu svijetu. Široko je shvaćanje pojma dvojezičnost: od osnovnog poznavanja drugog jezika do vrlo visoke razine njegovog poznavanja. Sve dok dvojezični govornik uspijeva odvajati jezike kojima se služi, nema poteškoća. U suprotnom, nastupa interferencija. (Filipović, 1986.: 36.)

¹ „Borrowing is the attempted reproduction in one language of patterns previously found in another.“

² „...people may also borrow words from another language to express a concept or describe an object for which there is no obvious word available in the language they are using.“

³ „Il n’y a pas de langue ayant une histoire connue dont le vocabulaire ne renferme des emprunts.“

⁴ „The simplest kind of influence that one language may exert on another is the ‘borrowing’ of the words.“

Dodiri hrvatskog i francuskog jezika

Hrvatski je od početka svoga postojanja bio u dodiru s nekoliko supstratnih idioma ili bar s njihovim rudimentima (Kovačec, 1999.: 117. – 124.) – od latinskog, preko talijanskog, mađarskog, njemačkog, turskog, ali i francuskog jezika.

Prvi dodiri između hrvatskog i francuskog jezika ostvarili su se u karolinško doba i bili su vjerske i vojne naravi. U srednjem vijeku u Hrvatsku su stizala francuska književna djela, liturgijske i poučne knjige. U to vrijeme u Zagrebu je živjelo nekoliko jezičnih i etničkih skupina, a pripadnici jedne od njih govorili su neku vrstu jezičnog hibrida – „lingua francogallica“ ili „gallica“. Utjecaju francuskog jezika na hrvatski doprinijele su također trgovinske i kulturne veze s Italijom, u vrijeme kada je bila pod snažnim utjecajem francuske kulture i jezika i na taj je način talijanski jezik bio posrednik u jezičnom posuđivanju. Tijekom sedamnaestog i osamnaestog stoljeća brojni su Hrvati bili plaćenici u vojsci Luja Trinaestog i Luja Četrnaestog. Tada je u Hrvatskoj uspostavljena i Vojna krajina, svojevrstan štit protiv Turaka. Naredbe vojnicima davane su na njemačkom jeziku, a u njemačkom su vojnom nazivlju bile mnoge posuđenice iz francuskog jezika, pa je njemački odigrao ulogu jezika posrednika u jezičnom posuđivanju. Osim toga, u prijevodima djela francuskih pisaca toga vremena nalazimo brojne posuđenice iz francuskog jezika.

Početak devetnaestog stoljeća Napoleonova vojska osvojila je Hrvatsku i nametnut je francuski jezik kao dominantni jezik. U takvim okolnostima hrvatski jezik posuđuje izravno iz francuskog jezika, naročito vojno i administrativno nazivlje. Bogoslav Šulek 1875. objavio je rječnik znanstvenog nazivlja u kojem su prevedene i brojne francuske i engleske riječi.

Tijekom dvadesetog stoljeća nastavlja se jak utjecaj francuske kulture i jezika. Vinko Šeringer objavio je 1906. rječnik stranih riječi u kojem je zabilježio 784 posuđenice iz francuskog jezika. Utjecaj francuskog jezika nalazimo u brojnim posuđenicama u naših književnika (primjerice, Šenoa, Matoš, Krlježa). Ostvarena je i jaka kulturna i ekonomska suradnja s Francuskom pa nalazimo brojne posuđenice na području mode, kulinarstva i filmske industrije. (Franolić, 1976.: VI. – XLI.)

Prevedenice

U jezičnom posuđivanju pojavljuju se i prevedenice kao oblik neologizama, novih riječi u jeziku primatelju. Prevedenica ili kalk (franc. *calque*) riječ je koja je načinjena po uzoru na stranu riječ tako da je preuzeto tuđe značenje, a tuđe su tvorbene jedinice zamijenjene domaćima.

Potrebno je naglasiti razliku između vidljivoga i prikriivenoga posuđivanja, tj. očitog i latentnog posuđivanja (Carstensen, 1979.: 90. – 93.). Vidljivo je posuđivanje izravno prenošenje tuđega modela, tj. i *signifiant* i *signifié*, koji se nakon prilagodbe na fonološkoj i morfosintaktičkoj razini potpuno integrira u sustav jezika primatelja kao posuđenica. Latentno je posuđivanje kalkiranje, tj. postupak kojim se prenosi

signifié iz tuđega jezika, a *signifiant* se uzima iz inventara tvorbenih jedinica jezika primatelja te se tako aktivira tvorbeni i izražajni potencijal jezika primatelja i nastaju prevedenice (kalkovi). „Kalk je oblikovanje riječi ili izraza kombiniranjem autohtonih oblika prema tuđem modelu.“⁵ (Giraud, 1968.: 34.)

Uzroci nastanka prevedenica

Svjesni uzroci nastanka prevedenica

Svjesni uzroci nastanka prevedenica oni su kojih su autori u potpunosti svjesni u trenutku njihova stvaranja: potreba za jezičnim purizmom, nastojanje za aktiviranjem latentnih mogućnosti vlastitog jezika ili potreba za postizanjem određene stilotvornosti u književno-umjetničkom tekstu.

U jeziku *samo mijena stalna jest*. O neizbježnosti pojave promjena u jeziku već stoljećima raspravljaju filozofi, pjesnici, jezikoslovci. *Panta rhei*, rekao je Heraklit još u 6. stoljeću prije nove ere.

„Sve teče i ništa ne ostaje isto.“⁶ „Jezik ne miruje ni u jednom trenutku... Po prirodi je to kontinuirani proces razvoja.“ (Humboldt, 1836.: 54.)⁷ „Vrijeme i svijet su u stalnom letu.“ (Ballyler, 1922.: 11.)⁸ „Sve teče, sve se mijenja, pa tako i jezici... vrijeme mijenja sve; nema razloga da jezik izbjegne ovaj univerzalni zakon.“ (F. de Saussure, 1971.: 127.)⁹ „Ipak, činjenica je da se svaki jezik u svakom trenutku razvija.“ (Martinet, 1963.: 173.)¹⁰

Iako mnogi na promjene u jeziku gledaju pozitivno, postoje i oni koji radi očuvanja identiteta jezika zastupaju purizam koji

„predstavlja težnju za očuvanjem jezika što čišćim i obranom jezika od određene skupine leksema posuđenica, kalkova, neologizama i dijalektalizama...“ (Spicijarić Paškvan, 2013.: 116.); „One (posuđenice) izazivaju otpor među jezičnim puristima jer znače pasivno preuzimanje tuđega izraza i ne potiču stvaralaštvo u jeziku primaocu.“ (Drljača Margić, 2009.: 53.)

Iako se ponekad na purizam u jeziku gleda kao na ometajući čimbenik, onaj koji ograničava razvoj jezika, istina je najčešće suprotna jer on potiče aktiviranje latentnih jezičnih mogućnosti radi stvaranja jezične građe temeljene na mogućnostima vlastitog jezika. Međutim, iako purizam potiče stvaranje prevedenica, one također katkad postaju predmetom kritike. Naime, uvođenje prevedenica može u jeziku

⁵ „Il (calque) consiste à former des mots ou des expressions en combinant des formes indigènes sur un modèle étranger.“

⁶ Heraklit, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 31. 7. 2021.

⁷ „There can never be a moment of true standstill in language... By nature it is a continuous process of development.“

⁸ „And time and the world are ever in flight.“

⁹ „... le temps altère toutes choses; il n'y a pas de raison pour que la langue échappe à cette loi universelle.“

¹⁰ „C'est pourtant un fait que toute langue est, à tout instant, en cours d' évolution.“

primatelju prouzročiti znatne promjene na sintaktičkoj, frazeološkoj i semantičkoj razini (Thomas, 1991.: 70.).

Prema stilističkom gledištu neologizmi pripadaju stilski obilježenim riječima:

„Vremenska se određenja daju vremenskim podatkom u kojemu postoje potvrde, kad se riječ prvi ili posljednji put upotrijebila, a riječ neologizam obično daje stilsko određenje: riječ je načinjena u novije vrijeme, a nije u skladu s tvorbenim sustavom, a često znači samo ovo drugo.“ (Babić, 1981.: 88.).

U stvaranju svog književno-umjetničkog izričaja autori katkad posežu za stvaranjem prevedenica, oblikom neologizama, kako bi postigli određenu stilotvornost. Na tragu je različitih uzroka njihova nastanka i jedna od podjela koja razlikuje *denominativne* i *stilističke* uzroke (Muhvić-Dimanovski, 2005.: 6.), pri čemu denominativni uzorci podrazumijevaju one riječi koje su potrebne da bi se imenovali novi proizvodi ili pojmovi, koji onda skupa s njima donose i novu riječ, stilotvorno nastajući za potrebe nekoga književnog djela, odnosno stvara ih sam autor vodeći se ponajprije estetskim načelima.

Nesvjesni uzrok nastanka prevedenica

Dvojezični govornik mjesto je jezičnog dodira dvaju jezika.

„Kad pojedinac koji pripada jezičnoj zajednici u kojoj se govori jezik A u nekoj situaciji prijeđe na jezik B u komunikaciji s govornikom jezika B, on postaje dvojezični govornik.“¹¹ (Vogt, 1954.: 369.)

Nesvjesni uzrok pojave prevedenica nalazimo u fenomenu jezične interferencije upravo u dvojezičnih govornika.

„Interferencija je lingvističko preklapanje do kojeg dolazi kad se dva sustava istodobno primjenjuju na jednome lingvističkom elementu (= riječ).“ (Filipović, 1986.: 41.), „Odstupanja od normi bilo kojeg jezika koji se pojavljuju u dvojezičnih govornika kao rezultat njihova poznavanja više jezika, odnosno kao rezultat jezičnog kontakta nazivat će se INTERFERENCIJSKIM pojavama. Upravo ti fenomeni i njihov utjecaj na norme jezika u kontaktu zanimaju jezikoslovce.“¹² (Weinreich, 1953.: 1.A.)

Ni Martinet (1963.: 169.) u dvojezičnosti ne nalazi dimenziju perfektnosti i tvrdi sljedeće:

¹¹ „When an individual belonging to a linguistic community speaking a language A, in certain situations switches to a language B in his intercourse with B-speaking individuals, he is said to be bilingual.“

¹² „Those instances of deviation from the norms of either language which occur in the speech of bilinguals as a result of their familiarity with more than one language, i.e. as a result of language contact will be referred to as INTERFERENCE phenomena. It is these phenomena of speech, and their impact on the norms of either language exposed to contact, that invite the interest of the linguist.“

„Postoji vrlo mali broj jezičnih virtuozâ koji se mogu sluŹiti dvâma ili viœe jezika, a da se u njih ne pojavi jezična interferencija. Ona se moŹe pojaviti na svim razinama jezika u kontaktu i na svim stupnjevima.“¹³

Dvojezični govornik stalno uspoređuje jezike kojima se sluŹi. Jedan je od uzroka pojave jezične interferencije i *natjecanje leksema* (eng. *lexical competition*) (Costa et al., 2005.: 125. – 131.). Naime, u mozgu dvojezičnog govornika događa se stalno natjecanje leksema jednoga i drugoga jezika zbog različite organizacije semantičkih polja u leksemima koje upotrebljava.

Upravo je Matoš tijekom šest godina svoga Źivota u Parizu (1899. – 1905.) Źivio kao tipični dvojezični govornik: svakodnevno se sluŹio francuskim i hrvatskim jezikom, u govornom i pisanom obliku. U tom su razdoblju nastala njegova najbolja prozna djela na hrvatskom jeziku. Činjenica da je u svojim pisanim djelima upotrebljavao galicizme, ali i prevedenice s francuskog jezika, moŹe se tumačiti postojanjem umjetnikove Źelje za stilotvornoœću, utjecajem jezične interferencije, ali i izvanjezične stvarnosti: Matoš je bio *francuski đak*, na njegovo stvaralaœtvo snaŹno su utjecali francuski parnasovci i simbolisti, a u njegovim djelima nalazimo brojne sastavnice koje upućuju na njegovu povezanost s francuskim druœtvom, kulturom i jezikom.

S druge strane, KrleŹa je bio vrhunski erudit, poznao je brojne jezike, ali nije boravio duŹe vrijeme na francuskome govornom području. Nije kao Matoš bio u poloŹaju dvojezičnog govornika hrvatskog i francuskog jezika te nije bio pod izravnim utjecaj jezične interferencije. Međutim, i na njega je snaŹno utjecalo francusko knjiŹevno stvaralaœtvo. Veliki um, sjajan umjetnik, dokaz je činjenice da œto su dvojezični govornici obrazovaniji, to je veća mogućnost da će prenijeti znanje i ideje u ciljni jezik (Keiko i Pooja, 2008.: 497. – 508.).

Vrste prevedenica

Źeljko Muljačić kategorizira prevedenice na sljedeći naćin:

- a) doslovna prevedenica: *leteći tanjur* < *flying saucer* (engl.)
- b) djelomićna prevedenica: *sjenilo za kapke* < *eye-shadow* (engl.)
- c) formalno neovisan neologizam: *grad prijatelj* < *sister city* (engl.)
- d) semantićka posuđenica: *radionica* < *workshop* (engl.)
- e) frazeološki kalk: *dobiti zeleno svjetlo* < *to get a green light* (engl.)
- f) sintaktićki kalk: *imati strah* < *angst haben* (njem.). (Muljačić, 1968.: 8. – 9.)

Marija Turk (2013.: 64. – 65.) predlaŹe kategorizaciju prevedenica prema jezićnim razinama na kojima se one pojavljuju:

¹³ „Il n’y a, en fait, que quelques virtuoses qui soient capables de manier deux ou plus de deux langues sans que se produisent jamais chez eux les phénomènes qu’on désigne sous le nom d’interférence linguistique. L’interférence se manifeste sur tous les plans des langues en contact et à tous les degrés...“

1. leksički kalk
 - a) doslovna prevedenica
Doslovne prevedenice tvorbe su u kojima se elementi jezika davatelja u potpunosti zamjenjuju elementima jezika primatelja, na strukturnoj i semantičkoj razini.
 - b) djelomična prevedenica
„Djelomične su prevedenice leksičke jedinice djelomična prijenosa: jedan se član prenosi vjerno, a drugi slobodno.“ (Turk, 2013.: 230.)
 - c) poluprevedenica
Poluprevedenice su hibridne složenice koje nastaju prijenosom jednog i reprodukcijom drugog elementa nekog izraza iz jezika davatelja.
 - d) formalno neovisni neologizam
Formalno neovisni neologizam leksička je tvorba koja nastaje kad jezik primatelj mora pronaći vlastiti izraz za neki strani uzor koji se ne može prevesti. (Carstensen, 1979.: 92.)
 - e) frazeološki kalk
Frazeološki kalk jest reprodukcija frazema iz jezika davatelja.
 - f) semantički kalk
„Semantički kalk je vrsta kalka u kojoj se pod utjecajem tuđega jezika, autohtome ili ranije posuđenom i integriranom leksemu pridružuje novo dodatno značenje pri čemu novo značenje može potisnuti staro, ali najčešće supostoje oba...“ (Spicijarić Paškvan, 2013.: 197.)
 - g) sintaktički kalk
Sintaktički kalk nastaje u neposrednom jezičnom dodiru kada se sintaktički obrasci tuđeg jezika prenose u sintaktički sustav jezika primatelja (npr. *Motovun Film Festival* umjesto *Motovunski filmski festival*).

Neologizmi u djelima Antuna Gustava Matoša i Miroslava Krleže

Građa za rad

Za potrebe ovog istraživanja krenulo se u potragu za prevedenicama s francuskog jezika u Matoša i Krleže. Analizirana su sljedeća djela A. G. Matoša: *Sabrana djela* (Pisma I, II), *Pečalba*, *Umorne priče* te M. Krleže: *Banket u Blitvi*, *Hrvatski bog Mars*, *Na rubu pameti*, *Gospoda Glembajevi*.

Cilj je bio uočiti prevedenice u tim djelima, utvrditi njihovo francusko podrijetlo i moguću ulogu Matoša i Krleže u njihovu nastanku.

A. G. Matoš i M. Krleža, vrsni majstori pera, u svojem su književnom izričaju, s različitih vrijednosnih gledišta, bili autentični i plodonosni. U nedostatku riječi koje bi semantički i, posljedično, stilski doprinijele umjetničkom doživljaju čitatelja, ponekad su posezali za neologizmima. Posebno je plodonosan bio Matoš, pa se i Pranjić (1986.: 70. – 104.) divi „Matoševoj rječotvornoj kreativnosti“ i navodi niz neologizama kojima je Matoš autorom, primjerice:

slobodoljubac, nedodija, potajica, zajedništvo, ilovast, jastučast, koprenast, svilast, bogomoljan, krvopijski, mnogoljudan, mrzilački, liznuti...

Mnoge od njih dio su leksika hrvatskog jezika. Antoš također navodi primjere Matoševih neologizama:

„Od onomatopejskog uzvika kojim se glasi vrabac (*živ-živ*) A.G. Matoš stvara glagol *živživkati*; u želji da opiše položaj ‘pretile gospe Pogačićke’ na njezinu tronošku on izmišlja glagol *ujezeriti se*. Isti je postupak upotrijebio kako bi istaknuo bjelinu, duljinu i ljepotu ženskog vrata o kojemu kaže da se *uzlabudio*.“ (Antoš, 1974: 91. – 92.)

U Krleže nalazi neologizme *tutukati* („auti tutuču“) i *zacvokotati* („dvije stotine okovanih peta zacvokotalo na gromki poklič satnika“).

Prevedenice se također smatraju jednim oblikom neologizama i navedena dva velika pisca upotrebljavala su ih u svome literarnom izričaju.

Kriteriji za utvrđivanje prevedenica

Za razliku od posuđenica, čije je tuđe podrijetlo očito i nije ih teško prepoznati kao takve, tragovi tuđeg podrijetla u prevedenicama zamagljeni su i postoji mogućnost pogriješke pri prepoznavanju (Muhvić-Dimanovski, 1992.: 95.). Potrebna je visoka razina poznavanja i jezika primatelja i jezika davatelja, kao i mogućih utjecaja jezika posrednika, ali i uzroka vezanih uz unutrašnji jezični razvoj te razumijevanje kulturno-povijesnih i civilizacijskih okolnosti koje su utjecale na nastanak prevedenica. Žarko Muljačić upozorio je da treba biti oprezan u prepoznavanju prevedenica jer postoji i objektivna mogućnost poligeneze, tj. usporednog razvoja tvorbenih i semantičkih ustrojstava u više jezika (1968.: 15. – 16.). Kao olakotna okolnost u prepoznavanju prevedenice može poslužiti činjenica da njezinoj pojavi uobičajeno prethodi uporaba odgovarajuće posuđenice (Muhvić-Dimanovski, 1992.: 247.).

U utvrđivanju prevedenica u Matoša i Krleže uzeti su u obzir kriteriji temeljeni na morfološkim i semantičkim sastavnicama uzora i prevedenica (Muhvić-Dimanovski, 1992.: 120. – 129.). Naime, važan kriterij u utvrđivanju prevedenica jest formalna raščlanjivost jezične jedinice, tj. kalkirati se može ono što se može analizirati. Žarko Muljačić tako tvrdi da je kalk dvomonemski ili veći jezični znak ili jednomonemski kojemu se značenje sastoji od dva sema (Muljačić, 1968.: 15.).

„(1) Riječ – uzor mora biti morfemski raščlanjiva, tj. mora se sastojati od najmanje dvaju leksičkih morfema. (2) Kalk se mora podudarati u najmanje jednom morfemu... Sa semantičkog se gledišta može naslućivati da se u pojedinom izrazu radi o prevedenici kada se značenje tog izraza ne može izvesti iz postojećih leksema, već postoji neobičajena metaforičnost koja se znatno udaljava od osnovnog značenja svojih sastavnica...“ (Turk, 2013.: 67.)

U postupku prepoznavanja prevedenica pretpostavilo se da one potječu iz francuskog jezika i to se pokušalo dokazati na temelju daljnjeg istraživanja leksikografskih jedinica, književnoumjetničkih tekstova i druge pisane građe. Pretpostavljene prevedenice zatim su postavljene u kontekst kulturno-povijesnih i civilizacijskih čimbenika koji su mogli utjecati na njihov nastanak. Jedan je od kriterija za utvrđi-

vanje podrijetla prevedenica usporedna uporaba prevedenica i posuđenica (Muhvić-Dimanovski, 1992.: 136.).

Uzevši u obzir sve gore navedene kriterije, identificirane su 22 pretpostavljene prevedenice s francuskog jezika u Matoša i pet u Krleže (dvije se iste pojavljuju u obojice).

U utvrđivanju povezanosti Matoša i Krleže s autorstvom prevedenica primijenjen je dijakronijski pristup, istražena je rječnička, književna i publicistička građu te uzete u obzir i činjenice izvanjezične stvarnosti.

Prevedenice u Matoševim djelima

A. G. Matoš bio je zaljubljenik u francusku kulturu i vrstan poznavatelj francuskog društva i njegove povijesti. Živeći u Francuskoj, osjetio je iz prve ruke veličinu tamošnje kulturne tradicije, francusku profinjenost te civiliziranost i demokratičnost francuskog društva.

„Živjela Francuska! Kao svjetionik kroz valove Oceana, tako se sjaji kroz mrak i metež historije tolerantna domovina Abélarda...U Parizu se i danas najbolje piše, najbiranije govori i živi. Tu je i danas ognjište estetičkih novotarija, ognjište ljepote, umjetnosti, literature.“ (Matoš, 1988.: 92., 95.)

Francuski jezik smatrao je besprijekornim i bio je zagovornik njegova učenja u hrvatskim školama jer je smatrao da je to jedini način da se hrvatski jezik, „jedan od najljepših u Europi“, očuva od najezde „teutonstva, mađarstva i talijanštine“.

„Ako hoćete da vam Zagreb ne švapčari, da vam djeca ne postaju nehajni kulturni divljaci, da zavole ukus i uglađenost, da zavole domovinu, ljepotu i slobodu, učite ih francuski.“ (Matoš, 1988.: 94.)

Matoš je bio pripadnik hrvatske moderne, književnog pokreta koji se javlja u ozračju idealizma, a usredotočuje na ljepotu, moral i ljubav. Tragajući, dakle, za ljepotom, Matoš je neumorno posezao za francuskom riječju, tom niti koja ga je vezala uz „zemlju u kojoj ljepota nije sluškinja, nego je vladarica u umjetnosti.“

Osim mnogih galicizama, u Matoša se nalaze i prevedenice s francuskog jezika. Tragajući kronološki za prevedenicama u njegovim djelima utvrđeno je da je stupanj učestalosti njihova pojavljivanja u izravnoj korelaciji s njegovim boravkom na francuskom govornom području, najprije u Ženevi, a potom i u Parizu (1898. – 1905.). U njegovim djelima, pisanim prije odlaska u Francusku, utvrđen je tek poneki galicizam (npr. *malheur*), ali ni jedna prevedenica. Dolaskom na francusko govorno područje Matoš je bio izložen snažnom utjecaju jezične interferencije, koja je, skupa s ostalim čimbenicima, utjecala na nastanak niza prevedenica s francuskog jezika, naročito u dijelu njegova pisanog stvaralaštva. Neke prevedenice nastale su i nakon njegova povratka u Zagreb, što se može tumačiti jezičnom navikom služenja usvojenim uzorcima.

Nužno je, međutim, naglasiti da je bitna odrednica Matoševog književnoumjetničkog stila naglašena briga o hrvatskom jeziku.

„... ono što svatko tko uspiše o Matošu ne može ne zamijetiti: briljantnost njegove stilistike – njegova izraza, izbora riječi, rečeničnih i fraznih konstrukcija, slikovnosti i prozne ritmizacije...“ (Pranjić, 1986.: 66.)

Matoš tako u svojim književnim djelima ne poseže često za tuđom riječju, ne na način kako to čini Krleža.

„...što se rječničkog sastava tiče, jezik književnosti, jezik Matoševa ovoga pejzaža uzorom (je) onomu što bismo mogli nazvati općehrvatska rječnička koiné, to jest rječničko zajedništvo sviju hrvatskih dijalekata i govora...“ (Pranjić, 1986.: 68.)

S druge strane, njegovi neknjiževni tekstovi (npr. Pisma I, II) obiluju ponajprije galicizmima i prevedenicama s francuskog jezika, što govori o izravnom utjecaju jezične interferencije na njegov pisani izričaj na hrvatskom jeziku. Tomu u prilog govori i činjenica da, unatoč njegovoj brizi o hrvatskom jeziku, prevedenice mu najčešće nisu u skladu s gramatičkim sustavom hrvatskog jezika pa je očito da su nastale nesvjesno, pod utjecajem jezične interferencije.

U Matoša su utvrđene 22 prevedenice s francuskog jezika: tri doslovne prevedenice, jedna formalno neovisni neologizam, dvije semantičke posuđenice, dva frazeološka kalka i 14 sintaktičkih kalkova. Ovdje se popis prevedenica prikazuje u Tablici 1.

Tablica 1. Prevedenice u Matoša

doslovna prevedenica	formalno neovisni neologizam	semantička posuđenica	frazeološki kalk	sintaktički kalk
polusvijet biti stalan dati sastanak	pasti u bolest	kokoška žaba	biti pri kraju sila biti na ruci/na ruku (komu)	za posljednji put činiti (koga) čekati dopisivati počiniti skok praviti izlet praviti prozu praviti izbor praviti ponude praviti napredak učiniti kraj sumnjati se imati dobrotu obratiti se na nekoga sastati (koga)

Na učestalost pojave prevedenica u Matoša utjecala je jezična interferencija, kojoj je bio izložen tijekom boravka na francuskom govornom području. To se naročito odnosi na pojavu sintaktičkih, ali i frazeoloških kalkova. Te prevedenice sintak-

tički su neprihvatljive sustavu hrvatskog jezika jer su prevedenice „riječ za riječ“ francuskih sintaktičkih uzoraka.

Što se tiče utvrđivanja autorstva nad tim prevedenicama, s velikom sigurnošću se može ustvrditi da je Matoš tvorac jedne doslovne prevedenice, koja je ušla i u leksik standardnog hrvatskog jezika te da je također zaslužan za nastanak dviju semantičkih posuđenica, dvaju frazeoloških kalkova i deset sintaktičkih kalkova. U utvrđivanju autorstva nad semantičkim posuđenicama uzete su u obzir i činjenice izvanjezične stvarnosti povezane s Matoševim životom u Parizu.

Doslovne prevedenice u Matoša

Doslovna prevedenica *polusvijet*¹⁴ < *demi-monde*, n.m.¹⁵ (franc.)

„To ti je taj *demi-monde*, *polusvijet*, vojska pariske Afrodite.“ (Matoš II, 1973.: 130.); „Očajna nemoć polugrada, polukulture, poluljudi, poludruštva, koje se u nekim svojim pojavama zove »*polusvijet*«. (Matoš, 1913.: 35.)

U novijim rječnicima hrvatskog jezika nalazi se prefiksna složenica *polusvijet*, koja je tvorena prema tvorbenim pravilima hrvatskoga standardnog jezika. Uočena je prvi put u Matoša u pismu iz Pariza iz 1899., u kojemu je upotrijebljena u tekstu usporredno s francuskim modelom *demi-monde*, kao njegov doslovan prijevod. Nadalje, dok u Pečalbi kritizira „*nemanje moralnog jedinstva u Zagrebu*“, radi postizanja više razine izražajne funkcionalnosti, Matoš uz riječi *polusvijet* stvara i niz drugih složenica u kojima svaku riječ atribuirao prefiksoidom *polu-*: *polugrad*, *polukultura*, *poluljudi*, *poludruštvo*. S velikom se sigurnošću može ustvrditi da je ta doslovna prevedenica Matoševa novotvorenica jer nije uočena u starijih pisaca, a ni pronađena u Akademijinu rječniku¹⁶ iz toga vremena, kao ni u Šeringerovu Priručnom rječniku tuđih riječi i fraza iz 1899.¹⁷ Ona se može pronaći tek u trećem „znatno povećanom i prerađenom izdanju“ tog rječnika iz 1928. godine.

Prevedenicom *polusvijet* služe se i drugi književnici 20. stoljeća, ali tek nakon Matoša. Ona se upotrebljava u javnom prostoru:

„Prolazi svijet i *polusvijet*. Uzdiše sentimentalno „dražesna bečka djevojčica“ i „rutinirano flirtuje prevejana pustolovka.“ (1941.) (Kušan, 2003.: 130.), „Uranja u taj *polusvijet*, da se iz njega izdvoji velikim perom i sanjari kako će svi ti jadnici, koji ga danas ne primjećuju, sutra ustati na njegov dolazak klanjajući se...“ (Raos, 1956.: 135.) „...ali i u sudaru s gradom i njegovom malograđanštinom i mitologijom (advokati, *polusvijet*,

¹⁴ „ukupnost ljudi koji nemaju ugleda među drugim ljudima, sumnjiv svijet, svijet sumnjiva morala, kojekakvi osrednji ljudi [*djevojka iz polusvijeta*]“ <https://hjp.znanje.hr>

¹⁵ „**Vieux**. Ensemble des femmes entretenues qui participaient à la vie mondaine et des personnes qui les fréquentaient.“ <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais>; ANCIENNEMENT Société de femmes légères et de ceux qui les fréquentent. *Les demi-mondes de la Belle Époque*. <https://dictionnaire.lerobert.com>

¹⁶ Akademijin rječnik, I. – XXIII., JAZU (1880. – 1976.)

¹⁷ Nalazimo je u trećem „znatno povećanom i prerađenom izdanju“ iz 1928.

karneval, procesija).“ (1956.) (Božić, 2004.: 287), „To je *polusvijet*, na rubu, blizu je prijestupu, u diskretnoj zavadi sa zakonom...“ (Selem, 2002.: 271.), „...sitni i krupni kriminalci, boemi, prostitutke, konfidenti, *polusvijet*, predstavnici zagrebačkih aristokratskih krugova...“ (Nemec, 2003.: 315.), „Stalno smo izloženi nekakvim partyima, na kojima dominiraju *polusvijet*, turbo folk, gdje je sve cool...“ (*Vjesnik online*, 2005.), „Doista, nije jasno osuđuje li redatelj čitav taj ruski *polusvijet* mazohističkog samoodricanja...“ (Zarez online, 2002.: 9)

Prevedenica *polusvijet* nalazi se i u Abecednom popisu kalkova Marije Turk (Turk, 2013.: 401.).

Stvorivši prevedenicu *polusvijet*, Matoš je trajno popunio prazno mjesto u leksiku hrvatskog jezika.

Doslovna prevedenica *biti stalan* < *être constant*¹⁸ (franc.)

„... kad *nismo stalni* da će ih za 100 godina u krasnim ovim krajevima kogodi čitati?“ (Matoš I, 1973.: 67.); „... ali *nisam stalan* da će mi taj rad donijeti i novaca...“ (Matoš I, 1973.: 102.), „Radi, piši – pa opet *nisi stalan*, da će te štampati, platiti.“ (Matoš I, 1973.: 362.)

Višerječni izraz *biti stalan* (glagol + pridjev) u značenju *biti siguran* arhaizam je u hrvatskomu jeziku¹⁹. Upotrebljavao se u značenju čvrst, postojan, siguran: „Sveti *stalni* u veru činihu se. Glavinić Cvit XIX.“ (Akademijin rječnik, 1956.: 357.). Utvrđena je njegova uporaba u još nekih hrvatskih pisaca, Matoševih suvremenika:

„Na primjer, ja *sam stalan* u tom: da sutra dođe u njezino društvo naš matematik Miško...“ (1882.) (Kovačić, 1999.: 32.), „Sve po osnovi! Udicu je potpuno proždru. *Stalan je* uspjeh! – počeo fiškal trti svoje ruke.“ (1882.) (Kovačić, 1999.: 88.), „Gremonville ponavlja da *je* palatin malo *stalan* u svojim odlukama“ (1894.) (Kumičić, 1999.: 121.), „...da će ondje biti više *stalan* za svoj život negoli na kojem drugom mjestu...“ (Šimunović, 1911.: 113.)

Ne može se sa sigurnošću ustvrditi da je ovaj izraz Matoševa doslovna prevedenica francuskog izraza *être constant* jer je pronađen i u djelima njegovih suvremenika, a i u Akademijinu rječniku toga doba.

U hrvatskome se standardnom jeziku upotrebljava sveza *biti siguran*.

Doslovna prevedenica *dati sastanak* (komu) < *donner un rendez-vous* (à qqn)²⁰ (franc.)

U hrvatskim se rječnicima ne nalazi višerječni izraz *dati sastanak* (glagol + imenica), a ne nalazi se ni u ostalih književnika, pa se može ustvrditi da je on Matoševa doslovna prevedenica francuskog izraza *donner un rendez-vous* (à qqn):

„Za sutra mi je *dala sastanak*.“ (Matoš II, 1973.: 147.)

U hrvatskome se standardnom jeziku upotrebljava konstrukcija *zakazati sastanak*.

¹⁸ *Expr. Il est constant que...c'est un fait constant que...Il est bien établi, assuré que..., on ne peut douter que...* <https://www.cnrtl.fr/>

¹⁹ „arh. siguran u što“ <https://hjp.znanje.hr>

²⁰ *Donner (un) rendez-vous à qqn.* <https://dictionnaire.lerobert.com/>

Formalno neovisni neologizmi u Matoša

Formalno neovisni neologizam *pasti u bolest* < *tomber en maladie* (loc.) / *tomber malade*²¹ (franc.)

U francuskom jeziku postoji izraz *tomber en maladie* („pasti u bolest“), ali se smatra arhaičnim: u francuskoj rječničkoj građi spominje se tek jedan navod iz 12. stoljeća u kojem je takva sveza.²² Umjesto njega, već stoljećima se upotrebljava izraz *tomber malade* („pasti bolestan“). Pretpostavilo se da Matoševa prevedenica *pasti u bolest*:

„Inače ću pasti u bolest, od koje leči samo kuršum.“ (Matoš I., 1973.: 251.)

nije doslovan prijevod zastarjelog izraza *tomber en maladie*, nego da je zasnovan na izrazu *tomber malade*, koji je Matošu bio poticaj za tvorbu ove prevedenice. Naime, nije riječ o doslovnom prijevodu francuskog predloška, nego o formalno neovisnom neologizmu koji je prilagođen sintaktičkim zahtjevima hrvatskog jezika. Međutim, taj hrvatski izraz pronađen je i u Akademijinu rječniku, gdje je zabilježen još 1782.: „Prve nego u tu bolest upade. A Dobretić. 1782“ (1878.: 526.). Izraz je zabilježen i u književnika Vjenceslava Novaka, Matoševa suvremenika, pa se može ustvrditi da taj formalno neovisni neologizam nije Matoševa tvorenica: „Umirite se, za Boga, tako ćete i sami *pasti u bolest*.“ (Novak, 1901.: 238.). U hrvatskome se standardnom jeziku upotrebljava glagol *razboljeti se* ili *oboljeti*.

Semantičke posuđenice u Matoša

Semantička posuđenica *kokoška* < *poule*²³, n.f. (franc.)

„Sa nožem ne smije da naidje sa svojom *kokoškom* /“*la Poule*“ zovu „maquereau“-i / šarani/ svoje drolje/...“ (Matoš I., 1973.: 328.)

Ni u rječnicima hrvatskog jezika ni u drugih književnika ne nalazi se u riječi *kokoš(ka)* značenje *drolja*, koje je sadržano u francuskom modelu *poule*. Uzeti su u obzir i čimbenici izvanjezične stvarnosti, tj. činjenica da je Matoš šest godina živio u jezičnoj sredini iz koje je izravno posudio ovo specifično značenje francuske riječi *poule* i dodao ga hrvatskoj riječi *kokoš* pa se može ustvrditi da je ova semantička posuđenica Matoševa tvorenica.

Semantička posuđenica *žaba* < *crapaud*²⁴ (franc.)

²¹ „EN FONCTION DE VERBE D'ÉTAT, SUIVI D'UN ATTRIBUT (AVEC UN ADJECTIF) Être, devenir (après une évolution rapide). *Tomber malade, Tomber amoureux.*“ <https://dictionnaire.lerobert.com/>

²² „XIIes. *E après ceo si chay [tomba] en maladie*, Machabées, I, 1.“ <https://www.littre.org/>

²³ FAMILIER Fille de mœurs légères. → *grue* (AVEC UN POSSESSIF) VIEUX, PÉJORATIF Maîtresse (d'un homme). <https://dictionnaire.lerobert.com/definition/poule>

²⁴ Fig. et fam., *C' est un vilain crapaud*, se dit D' un petit homme fort laid. On dit dans le même sens, *Être laid comme un crapaud.* <https://artfl-project.uchicago.edu/content/dictionnaires-dautrefois>

„Sav moj nemir i jad dolazi otud što nemam žene koje bi ljubio. Ovo u Parizu – to su *žabetine*.“ (Matoš, 1973.: 363.)

Ni u rječnicima hrvatskog jezika ni u drugih književnika ne nalazi se u riječi žaba značenje *ružna žena*, koje je sadržano u francuskom modelu *crapaud* pa se može ustvrditi da je ta semantička posuđenica također Matoševa tvorenica.

Frazeološki kalk u Matoša

Frazeološki kalk *biti pri kraju sila* < *être à bout de force(s)*²⁵ (franc.)

„Moja bolest je tako nepopustljiva i bolna, da sam već *pri kraju* svojih *sila*: sasvim sam demoralisan.“ (Matoš I, 1973.: 146.)

U rječnicima hrvatskog jezika ne nalazi se frazeološki kalk *biti pri kraju sila*, a nema ga ni u drugim književnika, stoga se može ustvrditi da je on Matoševa tvorenica. U hrvatskome se standardnom jeziku upotrebljava frazem *biti na izmaku snaga*.²⁶

Frazeološki kalk *biti na ruci/na ruku (komu)* < *être en main*²⁷ (franc.)

„...nadam se da ćete *biti* gosp. Prelogu *na ruci*.“ (Matoš I, 1973.: 11.) „Jedini od prijatelja *si* mi *bio* u opasnoj ovoj situaciji *na ruku* i takva što se ne zaboravlja.“ (Matoš I, 1973.: 116.)

Ni rječnici hrvatskog jezika, a ni drugi književnici ne bilježe frazem koji sadrži prijedlog *na* u značenju *biti (komu) od pomoći*, pa se može ustvrditi da je ovaj frazeološki kalk Matoševa prevedenica. U hrvatskome se standardnom jeziku upotrebljava frazem s prijedlogom *pri*: *biti (komu) pri ruci*.²⁸

Sintaktički kalk u Matoša

U istraživanju je naročita pozornost dana sintaktičkom kalku jer

„... sintaktički aspekt analize jezičnog posuđivanja bazira se na neposrednom posuđivanju.“ (Filipović, 1986.: 186.)

Upravo su sintaktički kalkovi najbrojniji među Matoševim prevedenicama, što se može povezati s činjenicom da je on kao dvojezični govornik živio na francuskom govornom području i neposredno posuđivao.

Sintaktički kalk *za posljednji put* < *pour la dernière fois*²⁹ (franc.)

²⁵ Être à bout de force, de courage, de souffle, etc., ne plus avoir de forces, de courage, de souffle, etc.

²⁶ <http://frazemi.ihjj.hr/>

²⁷ S'agissant d'une personne, être occupée par quelqu'un d'autre. Exemple: Les femmes sont toujours en main. <https://www.dictionnairedesfrancophones.org/>

²⁸ <http://frazemi.ihjj.hr>

²⁹ Une fois, deux fois, trois fois ; encore une fois ; pour la dernière fois ; expressions par lesquelles on insiste, on enjoint. <https://fr.thefreedictionary.com/fois>

„*Za posljednji put* Vas molim da učinite kraj budalanju i šegačenju s jednim suradnikom.“ (Matoš I, 1973.: 86.)

Rječnici hrvatskog jezika ne bilježe takav izraz, a nema ga ni u drugih književnika, pa se može ustvrditi da je riječ o Matoševoj prevedenici.

U hrvatskome se standardnom jeziku upotrebljava sveza *posljednji put*, bez prijedloga *za*.

Sintaktički kalk činiti (koga) čekati < *faire attendre qqn*³⁰ (franc.)

„...i da nisam bio apsolutno bez novaca, ne bih te *činio čekati* još 8-10 dana.“ (Matoš I, 1973.: 259.)

Gramatičko ustrojstvo *infinitiv glagola činiti + izravni objekt + infinitiv (kojeg) glagola* nije prihvatljivo hrvatskom jeziku te se zbog toga sintaktički kalk *činiti (koga) čekati* ne nalazi ni u hrvatskim rječnicima ni u drugim književnika. Može se ustvrditi da je riječ o Matoševoj prevedenici. U hrvatskome se standardnom jeziku upotrebljavaju sljedeći izrazi: *ne bih te primorao da me čekaš, ne bih dopustio da me čekaš* i sl.

Sintaktički kalk *dopisivati > correspondre*³¹ (franc.)

„Pošto smo se, Jelovšek i ja, prijateljski izgrdili, *dopisujemo* dosta često.“ (Matoš I, 1973.: 345.), „Prijatelja nemam, a sa roditeljima ne *dopisujem*.“ (Matoš II, 1973.: 10.)

U rječnicima suvremenoga hrvatskog jezika ne postoji glagol *dopisivati* kao neprijelazni glagol u značenju „pisati pisma i primati odgovore, razmjenjivati pisma i dopise, voditi prepisku s kim, voditi korespondenciju“.³² Glagol *correspondre* u francuskome jeziku neprijelazan je i pretpostavlja se da je takav oblik Matoš ostvario u prevedenici *dopisivati*. S druge strane, hrvatski jezik poznaje povratni oblik toga glagola, stoga je ova prevedenica neprihvatljiva hrvatskomu jeziku. Međutim, pronađena je u tom značenju u Ivana Kukuljevića Sakcinskoga, Matoševa suvremenika, pa se ne može ustvrditi da je riječ o Matoševoj prevedenici:

„Vrančić stane od to doba *dopisivati* s vladari, mogućnima dostojanstvenici...“ (Kukuljević, 1886.: 45.),

„U isto vrijeme poče Vrančić *dopisivati* i s učenim biskupom zagrebačkim Pavlom Gregorijancem,...“ (Kukuljević, 1886.: 53.)

U hrvatskome se standardnom jeziku upotrebljava *refleksiva tantum* glagol *dopisivati se*.

³⁰ „faire (+ INFINITIF) Être cause que. *Faire tomber un objet. Faire taire qqn. Faire voir qqch. à qqn. Faites-le prévenir. On la fait travailler dur. Faites-le (s')asseoir.*“ <https://dictionnaire.lerobert.com/definition/faire>

³¹ verbe intransitif (*correspondre avec*) Avoir des relations par lettres, par téléphone, par mail (avec qqn). *Nous avons cessé de correspondre.* <https://dictionnaire.lerobert.com/>

Sintaktički kalkovi u Matoša nastali prema francuskim izrazima koji sadrže glagol *faire* i imenicu u izravnom objektu

U francuskome jeziku postoje brojni frazemi i izrazi (franc. *locutions et expressions*) s glagolom *faire* ([po]činiti, napraviti itd.) i imenicom u ulozu izravnog objekta. U hrvatskom se jeziku upotrebljavaju jednočlani, semantički sadržajni glagoli, pa zbog toga ni rječnici hrvatskog jezika ne bilježe, a ni književni tekstovi, sintaktičke kalkove nastale prema tim francuskim izrazima. Može se ustvrditi da su te prevedenice Matoševe tvorenice.

Sintaktički kalk *počiniti skok* < *faire un saut*³³ (franc.)

„...i osjećam, da nisam dosele, ni u najvećoj nuždi, *počinio* takovih *skokova* kao polit. ili lit. neki naši moderniste.“ (Matoš I, 1973.: 21.)

Rječnici hrvatskog jezika, a tako ni književni tekstovi, ne bilježe kalk *počiniti skok*, pa se može ustvrditi da je riječ o Matoševoj prevedenici. U hrvatskome se standardnom jeziku upotrebljava glagol *skočiti* umjesto *počiniti skok*.

Sintaktički kalk *praviti izlet* < *faire une excursion*³⁴ (franc.)

„Milo mi je da možete *praviti izlete*.“ (Matoš I, 1973.: 362.)

Rječnici hrvatskog jezika, a ni književni tekstovi, ne bilježe sintaktički kalk *praviti izlet*, pa se može ustvrditi da je riječ o Matoševoj prevedenici. U hrvatskome se standardnom jeziku upotrebljava konstrukciju *ići na izlet*.

Sintaktički kalk *praviti prozu* < *faire de la prose*³⁵ (franc.)

„Švabe, u glavnome, ne znaju *praviti proze*.“ (Matoš I, 1973.: 367.)

Rječnici hrvatskog jezika ne bilježe sintaktički kalk *praviti prozu/e*, a ni drugi književnici ga ne upotrebljavaju, pa se može ustvrditi da je riječ o Matoševoj prevedenici. U hrvatskome se standardnom jeziku upotrebljava konstrukcija *pisati prozu*.

Sintaktički kalk *praviti izbor* < *faire un choix*³⁶ (franc.)

„A znate li vi *praviti izbore*? — zapita ga, zaplićući jezikom, dr. Futač, pošto mu K. šaputaše o protekciji, o lojalnosti.“ (Matoš, 1936.: 36.)

Rječnici hrvatskog jezika ni književni tekstovi ne bilježe sintaktički kalk *praviti izbor* u značenju *birati*, pa se može ustvrditi da je riječ o Matoševoj prevedenici. U hrvatskome se standardnom jeziku upotrebljava glagol *izabrati, birati*.

³² <https://hjp.znanje.hr>

³³ Faire le saut, se décider à faire quelque chose qui posait problème, qui faisait hésiter ; franchir le pas. <https://www.larousse.fr/dictionnaires>

³⁴ Voyage d'agrément ou d'étude fait dans une région : Faire une excursion en montagne. <https://www.larousse.fr>.

³⁵ „Forme ordinaire du discours écrit ou parlé, non assujettie aux règles du rythme et de la musicalité, propres à la poésie.“ <https://www.larousse.fr/> „La plupart sont comme M. Jourdain, qui faisait de la prose sans le savoir; et c'est pour ceux-là que je trace une histoire populaire de la digestion (BRILLAT-SAV., PHYSIOL. GOÛT, 1825., str. 187).“ <https://www.cnrtl.fr/>

Sintaktički kalk *praviti ponude* < *faire des offres*³⁷ (franc.)

„U sjeni stare kućetine, u vlažnom, uskom i ledenom ćorsokaku nađe žensko klupko, zapali žigicu i sa teškom kletvom na ustima opazi neznanu pijanu propalicu, koja mu, otvorivši krmežljive, krvave oči, stane *praviti* bljutave, užasne *ponude*.“ (Matoš, 1936.: 84.)

Rječnici hrvatskog jezika ne bilježe sintaktički kalk *praviti ponude* nastao na temelju francuskog izraza *faire des offres*, a nema ga ni u hrvatskih književnika, pa se može ustvrditi da je riječ o Matoševoj prevedenici. U hrvatskome se standardnom jeziku u ovakvom kontekstu upotrebljava *nuditi* (*svoje*) *usluge*.

Sintaktički kalk *praviti napredak/napretka* < *faire des progrès*³⁸ (franc.)

„Gospoda mi ga ne šalju, pogadjajući da ne marim *praviti napretka* u grupi.“ (Matoš I, 1973.: 387.)

Rječnici hrvatskog jezika ne bilježe sintaktički kalk *praviti napredak/napretka*, a ni drugi književnici ga ne upotrebljavaju, pa se može ustvrditi da je riječ o Matoševoj prevedenici. U hrvatskome se standardnom jeziku upotrebljava sveza *raditi na napretku*.

Sintaktički kalk *učiniti kraj* < *faire une fin*³⁹ (franc.)

„Molim da *učinite kraj* tim neredima.“ (Matoš I, 1973.: 176.)

Iako je u hrvatskomu jeziku prevedenica *učiniti kraj* sintaktički prihvatljiva, ona se ipak rijetko upotrebljava. Rječnici hrvatskog jezika ne bilježe sintaktički kalk *učiniti kraj*, a nema ga ni u drugih književnika, pa se može ustvrditi da je riječ o Matoševoj prevedenici. U hrvatskome se standardnom jeziku upotrebljava glagol *završiti/okončati* ili frazem *privesti (što) kraju*.⁴⁰

Sintaktički kalk *sumnjati se* < *se douter*⁴¹ (franc.)

„Ne *sumnjajući se* nimalo u Vas, dopustite mi, da Vama iskreno rekнем što sad mislim.“ (Matoš I, 1973.:10.), „... i ja se zorom povukoh u svoju sobu, strven, *sumnjajući se*, nisam li smiješan...“ (Matoš I, 1973.: 342.), „... *ne sumnjam se* o budućnosti.“ (Matoš I, 1973.: 370.)

³⁶ „Faire choix de quelque chose, de quelqu'un, le choisir.“ <https://www.larousse.fr/>; „... à chaque instant, il nous faut faire un choix.“ <https://www.cnrtl.fr/>

³⁷ „En partic., gén. au plur. Avances faites à une femme (ou à un homme). Des petits marins se mettent à nous peloter de force, hommes et femmes, et nous font des offres (CÉLINE, VOYAGE, 1932., STR. 590).“ <https://www.cnrtl.fr/>

³⁸ „Faire des progrès progresser, gagner (du terrain), avancer (à grands pas)“; „Il faut, partant, éviter que la démagogie nous guide dans ces importantes réformes et tenter de faire des progrès résolus, concrets et réalisables. Europarl <https://dictionnaire.lerobert.com>

³⁹ „Faire une fin, prendre une situation stable et sûre.“ <https://dictionnaire.lerobert.com/>

⁴⁰ <http://frazemi.ihjj.hr/>

⁴¹ „Avoir l'idée, le soupçon de quelque chose, le pressentir, le soupçonner : J'étais loin de me douter de son arrivée.“ <https://www.larousse.fr/>

U novijem hrvatskome jeziku ne upotrebljava se ta prevedenica jer hrvatski gramatički sustav ne poznaje glagol *sumnjati* u povratnom obliku. Međutim, glagol *sumnjati se* nalazi se u Maretićevu prijevodu Eneide, u književnom djelu Viktora Cara Emina te u Akademijinu rječniku, pa se ne može ustvrditi da je Matoš tvorac te prevedenice s francuskog jezika:

„Bio; a sada što mislim u umu, koji *se sumnja*, To ću vam kazat i kratko razložiti,— pazite samo.“ (Maron, prijevod Tomo Maretić, 1896.: 231.), „Željeznicom na Budišin? *Sumnjam se*. Kad bi mene slušali...“ (Car Emin, 1913.: 282.), „...sa se: refleks. ...znaceće kao sumnati“ (Akademijin rječnik, 1956.: 950.)

U hrvatskome se standardnom jeziku upotrebljava glagol *sumnjati/sumnjati u što/koga*.

Sintaktički kalk *imati dobrotu* (+ infinitiv) < *avoir la bonté*⁴² (franc.)

„Već u posljednjem pismu *imali ste dobrotu javiti* mi da sam pomoć Društva hrv. književnika već primio.“ (Matoš I, 1973: 89); „...zamolio sam Vas u onim /u Peštu adresiranim/ pismima, da *biste imali dobrotu poslati* mi 50 for., za koje bi Vam se svakako odužio.“ (Matoš I, 1973.: 150.); „Zaklinjem Vas dakle životom svojim, da *imate dobrotu poslati* mi na svaki rukopis barem ponješto, da ne moram skapati.“ (Matoš I, 1973.: 169.); „Da se ne repetiram, pročitaj ova pisma, koja *ćeš imati dobrotu dati* Milanu.“ (Matoš II, 1973.: 140.)

U rječnicima hrvatskog jezika ne nalazi se ovaj sintaktički kalk kao zaseban izraz jer je izraz *s imati dobrotu* popraćen infinitivom i kao takav nije prihvatljiv hrvatskomu sintaktičkom sustavu.

Međutim, izraz *imati dobrotu* nalazi se u književnika Milana Šenoa, Matoševa suvremenika, pa se ne može ustvrditi da je riječ o Matoševoj prevedenici s francuskog jezika, iako se u Matoševim djelima pojavljuje znatno ranije:

„Ali napokon mora biti oprezan, jer Bog zna, ne će li ga ban još trebati. Sada dodje ban i reče: — Ti ćeš *imati dobrotu* da ostaneš ovdje dotle, dok te trebam.“ (Šenoa, 1914.: 181.)

U hrvatskome se standardnom jeziku u ovakvom kontekstu upotrebljava izraz *biti ljubazan*, kao u sljedećim izrazima:

bili ste ljubazni i javili mi, da budete ljubazni i pošaljete mi, da budete ljubazni i pošaljete mi na svaki rukopis, pročitaj ova pisma i budi ljubazan pa ih daj Milanu.

Sintaktički kalk *obratiti se na koga* < *s'adresser à quelqu'un*⁴³ (franc.)

⁴² „Amabilité, gentillesse. Voulez-vous avoir la bonté de“ „Ayez la bonté de vous retirer aux arrêts dans votre chambre et de n'en pas sortir sans ma permission. Charles Dickens (1812-1870.), traduction Alfred des Essarts (1811-1893) <https://dictionnaire.lerobert.com/>

⁴³ „S'adresser à qqn, lui parler; aller le trouver, avoir recours à lui.“ <https://dictionnaire.lerobert.com/>; „Vous, poursuivit Baccarat, s'adressant à Léon Rolland, il n'a fallu rien moins que mon apparition subite et la vue de l'homme qui a été votre ami, pour dissiper les fumées de cette ivresse sanguinaire allumée dans vos veines. P.-A. Ponson du Terrail, *Rocambole*, t. 3, Le Club des valets de cœur, 1859, p. 203.“ <https://www.cnrtl.fr/>

„U velikoj stisci obratih se na Velikanovića...“ (Matoš I, 1973.: 26.), „*Obracam se na Vas*, jer se nadam, da ćete me razumjeti...“ (Matoš II, 1973.:10.), „... *obracam se na Vas*.“ (Matoš I, 1973.: 321.), „... *obracam se na Vas* s molbom da uznastojati izvolite...“ (Matoš I, 1973.: 322.), „*Obracam se na Vas* kao na književnika, Hrvata i gentlemana.“ (Matoš I, 1973.: 412.)

Taj sintaktički kalk ima prijedlog *na*, što je, vjerojatno, doslovan prijevod francuskog prijedloga *à* te je sintaktički neprihvatljiv jer povratni glagol *obratiti se* u značenju *prvi uspostaviti kontakt s kim, osloviti koga* zahtijeva iza sebe imenicu/zamjenicu u dativu neizravnog objekta, a ne akuzativa.

Rječnici hrvatskog jezika ne bilježe prevedenicu *obratiti se na nekoga*, a ne upotrebljavaju ga ni književnici koji su bili Matoševi suvremenici, pa se može ustvrditi da je riječ o Matoševoj tvorenici. U hrvatskome se standardnom jeziku upotrebljava *obratiti se (komu)*.

Sintaktički kalk *sastati (koga) < rencontrer quelqu'un*⁴⁴ (franc.)

„Pošto *sastadoh* Tkalčića iza 3 tjedna, oprostih mu i odosmo u gostionu...“ (Matoš I, 1973.: 101.), „No, on toga nije učinio, a kada ga ovih dana *sastadoh*, reče mi...“ (Matoš I, 1973.: 235.), „Tresić, koji nas jedared *sastao* zajedno na ulici...“ (Matoš I, 1973.: 372.), „Hrvat mi veli, da je vidio Juraka kao putujućeg glumca i da ga iza toga *sastao* u Bukureštu kao pustolova od zanata.“ (Matoš I, 1973.: 373.), „... *sastadoh* ga iza toga kod inauguracije bos. paviljona...“ (Matoš II, 1973.: 147.)

Francuski glagol *rencontrer (quelq'un)* prijelazni je glagol i uza se zahtijeva imenicu/zamjenicu izravnog objekta. Moglo bi se pretpostaviti da je Matoš u gore navedenim primjerima preuzeo taj sintaktički uzorak te je nakon glagola *sastati* upotrijebio akuzativ zamjenice izravnog objekta. Taj uzorak označen je u rječnicima hrvatskog jezika kao arhaizam.⁴⁵ Međutim, pronađen je u nekih književnika koji su stvarali svoje literarne radove prije Matoša, ali i u Akademijinu rječniku, pa se može sa sigurnošću tvrditi da se ova prevedenica nije pojavila Matoševom zaslugom:

„A Marica — ona mlinareva Marica od svetog Duha — živila je još. *Sastao* sam ju na Jelačićevu trgu, pod gospodskim škrljakom na glavi.“ (Livadić, 1885.: 165.), „Kad je njeko jutro *sastao* svoju domaćicu jošte nepočešljanu s razpletenom kosom, tako dugom, da je dopirala do koljena...“ (Kukuljević Sakcinski, 1886.: 235.), „...*sastati* isto što naći, susresti... Ja te sam *sastao* još jutros u zoru.“ (Akademijin rječnik, 1954.: 670.)

U hrvatskome se standardnom jeziku upotrebljava glagol *refleksiva tantum sastati se* koji uza se zahtijeva instrumental: *sastati se s kime*.

⁴⁴ „*Empl. trans. Se trouver fortuitement en présence de quelqu'un.*“ <https://www.cnrtl.fr>; „*Se trouver avec (qqn) par une rencontre ménagée.*“ <https://dictionnaire.lerobert.com>

⁴⁵ *Sastati* zast., v. namjeriti se, naići; susresti. <https://hjp.znanje.hr>

Prevedenice u Krležinim djelima

Dok je A. G. Matoš bio opčinjen francuskom poviješću, kulturnom i književnom tradicijom, Miroslav Krleža sasvim je objektivno i kritički promišljao o različitim značajkama francuskog društva. Dok je za Matoša npr. Napoleon „otac ilirizma“ (1988.: 92.), za Krležu je on „obični opsjenar koji je vlast oteo glasnim frazama“. (Krleža, 1975.: 223.) Međutim, Krleža je bio erudit, poznavatelj više stranih jezika i njegovi tekstovi obiluju tuđicama i posuđenicama, uključujući i galicizme.

„... on operira njemačkim, francuskim, talijanskim, engleskim, mađarskim, latinskim i grčkim jezikom pored mnogobrojnih realija sa svih područja ljudske djelatnosti...“ (B. Klaić, 1972.: 261.).

U Krležinim djelima pronađeno je tek pet prevedenica za koje je moguće da su nastale prema francuskim modelima. Pretpostavlja se da je samo jedna od njih njegova inovacija. To se tumači činjenicom da Krleža nije bio pod utjecajem jezične interferencije kako je to bio Matoš.

Što se tiče autorstva prevedenica, pretpostavlja se da je Krleža autor jednog sintaktičkog kalka, stvorenog radi stilotvornosti. Popis se prevedenica u Krleže prikazuje u Tablici 2.

Tablica 2. Prevedenice u Krleže

doslovna prevedenica	sintaktički kalk
polusvijet kolonjska voda	imati krivo bjesniti (koga) sastati (koga)

Doslovne prevedenice u Krleže

Doslovna prevedenica *polusvijet* < *demi-monde*, n.m. (franc.)

„I doista, Žizela, ova ista božanski divna, jedinstvena primadona, zapravo je dama iz polusvijeta...“ (Krleža, 1964.: 201.)

Geneza te prevedenice objašnjena je naprijed u tekstu. S obzirom na to da je Krleža pisao Banket u Blitvi nakon što je Matoš upotrijebio tu riječ (1938., 1939. i 1963.), riječ *polusvijet* već se bila ustalila u leksiku hrvatskoga standardnog jezika.

Doslovna prevedenica *kolonjska voda* < *eau de Cologne* (franc.)

„I poslije korngoldovske noći nisu se sastali gotovo čitavu nedjelju, ona je otputovala u grad i vratila se natrag s nepreglednom masom raznih stvari: s najfinijim engleskim tenis-reketom, s malim crnim kineskim psom, sa nekoliko litara *kolonjske vode* i originalnoga benediktinera...“ (Krleža, 1984.: 136.)

Prevedenica *kolonjska voda*⁴⁶ nalazi se u rječnicima hrvatskog jezika. Međutim, Krleža nije autor te prevedenice. Tomu u prilog govori i činjenica da ju nalazimo u tekstu književnika Ante Kovačića (1854. – 1889.), napisanom prije Krležina rođenja:

„U doba, kada je nastala perioda onih *kolonjskom vodom* opranih književnikah, koje je blazirana kritika laskavaca tako visoko uznijela, stade mi se grustiti ta literarna aristokracija.“ (Kovačić, 1952.: 84.)

Sintaktički kalk u Krleže

Sintaktički kalk *imati krivo* < *avoir tort*⁴⁷ (franc.)

„Javno mnijenje je naravno uvijek na strani onih koji *imaju krivo!*“ (Krleža, 2008.: 30.); „...upozorio ga je Kerinis onoga slavnog septembarskog jutra, kada se vraćao iz štamparije s ‘Otvorenim Pismom’, a pokazalo se da je *imao krivo...*“ (Krleža⁴⁸, 1964.: 333.)

U novijim rječnicima hrvatskog jezika ne nalazi se taj frazem, iako se može uspоставiti analogija s frazomom *imati pravo*.⁴⁹ Ne može se ustvrditi da se Krleža kao vrstan poliglot služio tom prevedenicom isključivo na temelju francuskog izraza *avoir tort* jer njemački jezik također poznaje sličan frazem: *unrecht haben*, ali i talijanski: *avere torto*. Osim toga, u Akademijinu rječniku nalazi se primjer uporabe ovog frazema u tekstu napisanom prije Krležina doba:

„c. u rečenici: *Imati krivo, perperam judicare*; nem. *unrecht haben*, tal. *aver torto*. ne-pravo misliti ili govoriti, pa i uopće krivo raditi...Štioci vole sami sebe potvoriti da oni krivo imaju...“ (1898. – 1903.: 574.)

U hrvatskome se standardnom jeziku upotrebljava izraz *biti u krivu*.⁵⁰

Sintaktički kalk *bjesniti (koga)* < *enrager (quelqu’un)*⁵¹ (franc.)

„Po-zor! Sad pazite, ljudi! Dajte! Nemojte *me bjesniti!* Sada ćemo najprije na broj, a onda kako treba! Žurite se da stvar dobro ispadne! Momci!“ (Krleža, 1963.: 142.)

Rječnici hrvatskog jezika ne bilježe uporabu glagola *bjesniti* uz izravni objekt. Glagol *enrager* se upotrebljava u francuskomu jeziku kao neprijelazni (*verbe intransitif*)⁵² i kao prijelazni (*verbe transitif*)⁵³, dok se u hrvatskomu jeziku glagol *bjesniti* upo-

⁴⁶ „kolonjska voda (franc.: eau de Cologne), otopina različitih mirisnih tvari u alkoholu; toaletno sredstvo“ <http://enciklopedija.lzmk.hr/>

⁴⁷ „Avoir tort, ne pas avoir pour soi le droit, la raison, la vérité, faire une erreur en agissant de telle façon.“ <https://www.larousse.fr/>

⁴⁸ Banket u Blitvi.

⁴⁹ „imati pravo (u čemu)“ <https://hjp.znanje.hr>

⁵⁰ „*Biti u krivu* nemati pravo, pogrešno zaključivati, misliti onako kako nije.“ <https://hjp.znanje.hr>

⁵¹ „Éprouver de la colère, un violent dépit.“ <https://dictionnaire.lerobert.com/>

⁵² „Eprouver un vif déplaisir, un violent dépit de quelque chose...il eût pensé enrager *de dépit...*“ <https://www.cnrtl.fr/>

⁵³ „Mettre (quelq’un) en rage, en colère. Enrager le/son monde.“ <https://www.cnrtl.fr/>

trebljava isključivo kao neprijelazni glagol – uza se ne veže izravni objekt.⁵⁴ Međutim, ne može se sa sigurnošću ustvrditi da se Krleža ovdje oslanjao na francuski glagol *enrager*. Velika je mogućnost da je takva uporaba glagola *bjesniti* jedinstvena Krležina umotvorina te da je pisac upotrijebio glagol *bjesniti* umjesto *ljutiti* kako bi postigao stilotvornost. U hrvatskom se standardnom jeziku upotrebljava glagol *ljutiti* (*koga*).

Sintaktički kalk *sastati* (*koga*) < *rencontrer* (*quelqu'un*) (franc.)

„...i ja *sam ga* poslije *sastao* u istražnom zatvoru kod Sudbenog stola.“ (Krleža, 1964. : 57.)

Geneza te prevedenice objašnjena je već naprijed u ovom radu. Činjenica je da ju je upotrebljavao i Matoš, ali i književnici koji su stvarali prije njega, tako da se sa sigurnošću može ustvrditi da Krleža nije njezin autor.

Zaključak

Cilj ovog istraživanja bio je uočiti prevedenice s francuskoga jezika u Matoša i Krleže te utvrditi pretpostavljeno autorstvo tih prevedenica. Pri tomu je posebna pozornost posvećena ulozi jezične interferencije u nastanku prevedenica.

U potrazi za pretpostavljenim prevedenicama analizirano je više od 2000 stranica literarnog teksta. Kriteriji su temeljeni na morfološkim i semantičkim sastavnicama uzora i prevedenica. Utvrđena je uporaba 22 prevedenice u Matoša te pet prevedenica u Krleže (dvije istovjetne pronađene su u oba pisca). Broj pronađenih prevedenica relativno je malen, što govori u prilog činjenici da je stvaranje prevedenica, u odnosu na stvaranje posuđenica, znatno zahtjevniji postupak i u mnogome ovisi o rječotvornoj sposobnosti autora, ali i o drugim pojavama u jezičnom posuđivanju, naročito o izloženosti autora jezičnoj interferenciji.

Upravo je jezična interferencija snažno utjecala na Matoša dok je kao dvojezični govornik živio na francuskom govornom području. O jačini njezina utjecaja govori velik broj sintaktičkih kalkova, ali i ostale prevedenice za koje je utvrđeno da im je on autor.

Krleža, s druge strane, nije bio pod utjecajem jezične interferencije kao dvojezični govornik i, za razliku od uobičajeno velikog broja posuđenica koje on upotrebljava u svojim djelima, broj prevedenica kojima je on autor zamjetno je manji nego u Matoša.

Na temelju proučene građe nekim je prevedenicama s velikom sigurnošću pripisano autorstvo Matoša i Krleže. Samo jedna od opisanih prevedenica i danas se upotrebljava u istom obliku u hrvatskome jeziku. Ostale prevedenice smatraju se arhaizmima ili nisu nikada ni zaživjele u hrvatskome jeziku.

⁵⁴ Svršeni oblik tog glagola, tj. glagol *razbjesniti*, nalazimo u hrvatskomu kao prijelazni glagol (učiniti *bijesnim*) i kao povratni glagol *razbjesniti se*.

Prevedenice s francuskog jezika u našoj literarnoj riznici govore o višestoljetnim kulturnim i jezičnim vezama između Francuske i Hrvatske, a neke od njih postale su i dragocjenim dijelom leksika standardnoga hrvatskoga jezika.

Literatura

- Antica Antoš, 1974., *Osnove lingvističke stilistike*, ŠK, Zagreb
- Stjepan Babić, 1981., *Stilske odrednice u našim rječnicima*, *Jezik*, god. 28., br. 3., str. 79. – 91.
- Thoor Ballyler, 1922., *Later Poems by W.B. Yeates*. Macmillan and Co., London
- Leonard Bloomfield, 1933., *Language*, Holt, Rinehart and Winston, New York
- Mirko Božić, 2004., *Kurlani, Gornji i Donji, Večernji list*, Zagreb
- Viktor Car Emin, 1913., *Iza plime*, Matica hrvatska, Zagreb
- Broder Carstensen, 1979., *Evidente und latente Einflüsse des Englischen auf das Deutsche, Fremdwort Diskussion*, Wilhelm Fink Verlag, München, str. 90. – 94.
- Albert Costa, F. Xavier Alario, Alfonso Caramazza, 2005., *On the categorical nature of the semantic interference effect in the picture–word interference paradigm*, *Psychonomic Bulletin*, god. 12., br. 1., str. 125. – 131.
- Branka Drljača Margić, 2009., *Latentno posuđivanje u hrvatskome i drugim jezicima – posljedice i otpori*, *Rasprave IHJJ*, god. 35, str. 53. – 71.
- Pierre Guiraud, 1971., *Les mots étrangers*, Presses Universitaires de France, Paris
- Rudolf Filipović, 1986., *Teorija jezika u kontaktu*, JAZU, ŠK, Zagreb
- Branko Franolić, 1976., *Les mots d'emprunt Français en Croatie*, Nouvelles éditions Latines, Paris
- Einar Haugen, 1950., *The analysis of linguistic borrowing*, *Language*, god. 26., str. 210. – 231.
- Janet Holmes, 2001., *An introduction to sociolinguistics*, 2. izd., Longman, Harlow Eng., New York
- Wilhelm von Humboldt, 1836., *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaus und seinen Einfluss auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechts*, Berlin
- Koda Keiko, Reddy Pooja, 2008., *Cross-linguistic transfer in second language reading: Language Teaching*, god. 41., br. 4., str. 497. – 508.
- Bratoljub Klaić, 1972., *Leksičke bilješke uz jedan Krležin tekst*, *Republika XIX/1963*, god. 7. – 8., str. 319. – 330.
- August Kovačec, 1999., *La carta linguistica della Croazia, u knjizi: Introduzione allo studio della lingua, letteratura e cultura croata*, ur. F. Ferluga Petronio, Udine, str. 117. – 124.
- Ante Kovačić, 1952., *Feljtoni i članci*, JAZU, Zagreb
- Ante Kovačić, 1999., *Fiškal*, *Bulaja naklada*, Zagreb
- Miroslav Krleža, 1963., *Hrvatski bog Mars*, Svjetlost, Sarajevo
- Miroslav Krleža, 1964., *Na rubu pameti*, Zora, Zagreb
- Miroslav Krleža, 1964., *Sabrana djela*, Zora, Zagreb
- Miroslav Krleža, 1975., *Panorama pogleda, pojava i pojmova*, Oslobođenje, Sarajevo; *Mladost*, Zagreb
- Miroslav Krleža, 2008., *Gospoda Glembajevi, Drame*, *Jutarnji list*, Zagreb
- Ivan Kukuljević Sakcinski, 1886., *Glasoviti Hrvati prošlih vjekova*, Matica hrvatska, Zagreb
- Eugen Kumičić, 1999., *Urota Zrinsko-Frankopanska*, *Bulaja naklada*, Zagreb

- Vladislav Kušan, 2003., Izabrana djela, MH, Zagreb
- Vjekoslav Livadić, 1885., Svjetlo i sjena. Arabeske i genre – slike iz zagrebačkoga života, Nakladom Mučnjaka i Senflebena, Zagreb
- André Martinet, 1963., *Eléments de linguistique générale*, Colin, Paris
- Antun Gustav Matoš, 1913., Pečalba, DHK, Zagreb
- Antun Gustav Matoš, 1936., Umorne priče, priredio dr. Antun Barac, Impresum, Binoza, Zagreb
- Antun Gustav Matoš, 1973., Sabrana djela – Pisma I, II, JAZU, Liber/Mladost, Zagreb (Pisma I 479 str., Pisma II 517 str.)
- Antun Gustav Matoš, 1988., Misli i pogledi, Globus, Zagreb
- Antoine Meillet, 1921., *Linguistique historique et linguistique générale*, É. Champion, Paris
- Vesna Muhvić-Dimanovski, 1992., Prevedenice – jedan oblik neologizama, HAZU (knj. 446.), Zagreb,
- Vesna Muhvić-Dimanovski, 2005., Neologizmi: problemi teorije i primjene, Zavod za lingvistiku FF, Zagreb
- Žarko Muljačić, 1968., Tipologija jezičnog kalka, Radovi, Razdio filoloških znanosti, Zadar, god. VII., br. 5. – 6., str. 93. – 205.
- Krešimir Nemeč, 2003., Povijest hrvatskog romana od 1945. do 2000. godine, ŠK, MH, Zagreb
- Vjenceslav Novak, 1901., Dva svijeta, MH, Zagreb
- Krunoslav Pranjić, 1986., Jezikom i stilom kroza književnost, ŠK, Zagreb
- Ivan Raos, 1956., Volio sam kiše i konjanike, Naklada DHK, Zagreb
- Josette Rey-Debove, 1998., *La linguistique du signe*, Armand Colin, Paris
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika (Akademijin rječnik), 1856., 1878., 1878., 1878., 1898. – 1903., 1954., 1956., JAZU, Zagreb
- Edward Sapir, 1921., *Language: an introduction to the study of speech*, Harcourt Brace & Co.
- Ferdinand de Saussure, Charles Bally, Albert Sechehaye, Albert Reidlinger, 1971., *Cours de linguistique générale*, Payot, Paris
- Petar Selem, 2002., Doba režije, ŠK, Zagreb
- Milan Šenoa, 1914., Iz kobnih dana: historijski roman, MH, Zagreb
- Vinko Šeringer, 1899., Priručni rječnik tuđih riječi i fraza, Tisak Antuna Scholza, Zagreb
- Vinko Šeringer, 1928., Priručni rječnik tuđih riječi i fraza, Tiskara „Merkantile“, (Đuro Jutriša i drugi), Zagreb
- Dinko Šimunović, 1911., Tudjinac, MH, Matica slovenska, Zagreb
- George Thomas, 1991., *Linguistic purism*, Longman, London – New York
- Marija Turk, 2013., Jezično kalkiranje u teoriji i praksi, Prilog lingvistici jezičnih dodira, HSN, FF Sveučilišta u Rijeci, Zagreb – Rijeka
- Nina Spicijarić Paškvan, 2013., Značajan doprinos lingvistici jezičnih dodira: Marija Turk, Jezično kalkiranje u teoriji i praksi, Prilog lingvistici jezičnih dodira, 2013., Fluminensia, god. 25., br. 2., str. 195. – 231.
- Hans Vogt, 1954., *Language Contacts*, Word, god. 10., br. 2. – 3., str. 365. – 374.
- Uriel Weinreich, 1953., *Languages in contact: findings and problems*, Linguistic Circle of New York, XII.

Internetski izvori

Hrvatska enciklopedija (mrežno izdanje Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža); Hrvatska jezična riznica: Naslovnica (ihjj.hr); <http://frazemi.ihjj.hr>; <https://artfl-project.uchicago.edu/content/dictionnaires-dautrefois>
<https://dictionnaire.lerobert.com>; <https://hjp.znanje.hr>; <https://lektire.skole.hr/>; <https://www.cnrtl.fr>; <https://www.dictionnairedesfrancophones.org/>; <https://www.larousse.fr/dictionnaires>; NA [2005], Vjesnik online (© 2006, Vjesnik d.d.); NA Zarez online (© 2002, Zarez)

Sažetak

Biljana Stojaković, Tehničko veleučilište u Zagrebu, biljana.stojakovi5@gmail.com

UDK 81'373.45:811.163.42, izvorni znanstveni rad

<https://doi.org/10.22210/jezik.2022.69.09>

primljen 8. prosinca 2021., prihvaćen za tisak 21. ožujka 2022.

Some Calques from French in the Works of Antun Gustav Matoš and Miroslav Krleža

There are various causes for the occurrence of calques in a language. One of them is linguistic interference. The aim of the paper is to analyse the calques from French in the works of Matoš and Krleža and to examine the role of the authors in the creation of the calques. The analysed calques prove that linguistic interference is a very important factor in the creation of calques, especially those of the syntactic type. The number of calques found is relatively small compared to the amount of literary material analysed, but they certainly speak of the word-making art of their creators, as well as of the centuries-old tradition of cultural and linguistic connections between Croatia and France.

Keywords: A. G. Matoš, M. Krleža, French language, calque, interference

VOKATIV PREZIMENA MUŠKIH OSOBA U SUVREMENOM HRVATSKOM JEZIKU

Alen Orlić

Uvodno o vokativu i prezimenima

Vokativ je padež koji se u gramatikama hrvatskoga jezika po odnosu prema ostalim riječima u rečenici ubraja zajedno s nominativom u samostalne padeže s kojima „ne dolazi nijedan prijedlog jer su to samostalni padeži koji ne znače odnose“ (Barić i dr., ⁴2005.: 102.), a pripisuje mu se i veća samostalnost nego nominativu (Silić i Pranjković, ²2007.: 200.) te bi se u skladu s pravopisnom normom zbog svoje rečenične neovisnosti u pisanom tekstu uvijek trebao odvajati od ostalih dijelova rečenice zarezom (ako se nalazi na početku rečenice ili na nje-